

Якісні методи соціологічного дослідження

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	<i>Перший (бакалаврський)</i>
Галузь знань	<i>05 соціальні та поведінкові науки</i>
Спеціальність	<i>054 Соціологія</i>
Освітня програма	<i>Врегулювання конфліктів та медіація</i>
Статус дисципліни	<i>Вибіркова</i>
Форма навчання	<i>заочна</i>
Рік підготовки, семестр	<i>4 курс, 8 семестр</i>
Обсяг дисципліни	<i>4 кред. ЄКТС/120 годин: лекції 6 год., практичні 2 год., самостійна робота 112 год.</i>
Семестровий контроль/ контрольні заходи	<i>Залік, МКР</i>
Розклад занять	<i>https://schedule.kpi.ua/</i>
Мова викладання	<i>Українська</i>
Інформація про керівника курсу / викладачів	<i>Лектор: кандидат політичних наук, старший викладач кафедри соціології Якубін Олексій Леонідович, jacubin@gmail.com Практичні / Семінарські: кандидат політичних наук, старший викладач кафедри соціології Якубін Олексій Леонідович, jacubin@gmail.com</i>
Розміщення курсу	<i>Google classroom</i>

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчання та результати навчання

Метою освітньої компоненти є формування у студентів не лише комплексних знань про теоретичні підстави, принципи, особливості якісної методології в сучасних соціальних науках, але і практичних навичок аналізу зібраних якісних даних різного типу, а також формування умінь і навичок переходу від неструктурованих даних до науково-значимих узагальнень, аргументів різного рівня аж до побудови теорії.

Передбачається, що студенти не лише поглиблено вивчатимуть специфіку якісного дослідження, але і навчаться бачити усю складність цієї методології з точки зору її евристичних можливостей.

Програма курсу формує науково-дослідні і технологічні навички, визначає систему понять і категорій сучасної дослідницької методології щодо публічної сфери та соціальних комунікацій, знайомить зі стратегіями збору, обробки й інтерпретації даних (в першу чергу - текстуальних та візуальних), презентації звітів, написанням аналітичних записок, формування професійних компетенцій студентів, як дослідників.

Завданням дисципліни є формування у студентів здатностей вести дослідницьку діяльність, включаючи аналіз проблем, постановку цілей і завдань, вибір способу й методів дослідження, а також оцінку його якості; працювати з інформацією: знаходити, оцінювати й використовувати інформацію з різних джерел, необхідну для вирішення наукових і професійних завдань; використовувати у професійній діяльності базові знання у галузі природничих і соціально-поведінкових наук; формулювати цілі, ставити конкретні

завдання наукових досліджень в різних сферах соціології з використанням передового вітчизняного і зарубіжного досвіду проведення фундаментальних і прикладних наукових розвідок.

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Дисципліна «Якісні методи соціологічного дослідження» є вибіркоким компонентом. Водночас вона є логічним продовженням курсів з метрології соціальних наук належить до циклу фундаментальних дисциплін соціально-гуманітарного профілю. Темати в межах курсу «Якісні методи соціологічного дослідження» пов'язані з іншими дисциплінами навчального плану: «Історія соціології», «Соціологія модерну та модернізації», «Сучасні теорії миру та конфліктів», «Політологія», «Соціологічні дослідження соціальних структур, організацій та управління», «Соціологія громадської думки та мас-медіа», «Методологія, методи та технології соціологічних досліджень» тощо.

3. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Якісна методологія в соціальних науках: вступ.

Тема 2. Проектування якісного дослідження.

Тема 3. Соціологія, як предмет дискурс-аналізу

Тема 4. Текст в соціальних науках - основні підходи

Тема 5. Соціальний конструктивізм в аналізі даних

Тема 6. Соціальні конструкти/структури/ЗМІ/влада та аналіз даних

Тема 7. Основні методи аналізу тексту та дискурсу.

Тема 8. Традиційні соціологічні методи у світлі дискурс-аналізу.

Тема 9. Структураліський аналіз текстів/даних

Тема 10. Інтерпретація даних обґрунтованою теорією.

Тема 11. Етнографічний підхід в якісних дослідженнях.

Тема 12. Опис в якісних дослідженнях.

Тема 13. Метод кейс-стадіс в якісних дослідженнях.

Тема 14. Інституційний аналіз.

Тема 15. Контент-аналітичні методибору та аналізу інформації.

Тема 16. Метод та техніки івент-аналізу.

Тема 17. Презентація результатів якісного дослідження.

4. Навчальні матеріали та ресурси

Базова література:

1. Штейнберг И., ШанинТ., Ковалев Е., Левинсон А. Качественные методы. Полевые исследования. М., 2009.
2. Ядов В. А. Стратегии и методы качественного анализа данных // Социология: 4М. 1991. N 1. <http://ecsocman.edu.ru:8100/db/msg/1584>
3. Тичер С., Мейер М., Водак Р., Ветер Е. Методы анализа текста и дискурса / Пер. с англ. - Х.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2009. - 356 с.
4. Семенова В.В. Качественные методы: введение в гуманистическую социологию (Учебное пособие для студентов вузов). М., 1998.
5. Йоргенсен, Марианне В., Филлипс, Луиза Дж. Дискурс-анализ. Теория и метод / пер. с англ. — 2-е изд., испр. — Х.: Изд-во «Гуманитарный центр», 2008
6. Шмид В. Нарратология. М.: Языки славянской культуры, 2003

Допоміжна література:

7. Абельс Х. *Интеракция, идентификация, презентация. Введение в интерпретативную социологию.* СПб.: Алетейя, 1999.
8. Батыгин Г.С. *Лекции по методологии социологических исследований.* М.: Аспект Пресс, 1995.
9. Воробьева А.В. *Текст или реальность: Постструктурализм в социологии знания // Социологический журнал.* 1999. № 3/4. <http://www.nir.ru/socio/scipubl/sj/sj3-4-99vorob.html>
10. Веймер Д. Л., Вайнінг Е. Р. *Аналіз політики: концепції, практика / Пер. з англ. І. Дзюби, А. Олійника; наук. ред. О. Кілієвич. – К.: Основи, 1998. – 654 с.*
11. Гемпель К. Г. *Логика объяснения.* М.: Дом интеллектуальной книги, Русское феноменологическое общество, 1998. — 240 с.
12. Дебора Стоун *Парадокс політики: Мистецтво вироблення політичних рішень.* Київ : Альтернативи, 2001.
13. Ключкина О.Б. *Построение теории на основе качественных данных//Социологические исследования.* № 10. 2000. с. 92 - 101.
14. Тарский А. *Введение в логику и методологию дедуктивных наук.* М.: Иностранная литература, 1948.
15. Тарский А. *Понятие истины в языках дедуктивных наук // Философия и логика Львовско-Варшавской школы.* М.: РОСПЭН, 1999.
16. Милль Дж.Ст. *Система логики силлогистической и индуктивной: Изложение принципов доказательства в связи с методами научного исследования.* Пер. с англ. Изд.5, испр. и доп., М: 2011. 832 с.
17. Козлова Н.Н. *Методология анализа человеческих документов // Социологические исследования.* №1, 2004. с. 14-27.
18. Зенкин С. *Критика нарративного разума. Заметки о теории // «НЛО» 2003, №59 Эл.ресурс <http://magazines.russ.ru/nlo/2003/59/zen.html>*
19. Трубина Е.Г. *Нарратология: основы, проблемы, перспективы: материалы к спецкурсу. - Екатеринбург: Изд-во Ур. ун-та, 2002*
20. Ярская-Смирнова Е.Р. *Нарративный анализ в социологии.// Социологический журнал , 1997, N 3.*
21. Боришполец К. П. *Методы политических исследований.* М.: Аспект Пресс, 2005. - 224 с.
22. Страусс А., Корбин Дж. *Основы качественного исследования: обоснованная теория, процедуры и техники / Пер. с англ. и послесловие Т.С.Васильевой.* М.: Эдиториал УРСС, 2001. - 256 с.
23. Ньюман Л. *Анализ качественных данных // Социологические исследования.* 1998. № 12. <http://www.ecsoman.edu.ru/socis/msg/214021.html>
24. Жеребцов М. В. *Метод «Grounded theory» как метод качественного анализа данных // Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология, 2004, № 1. — С. 89-104.*
25. Гірц К. *Интерпретація культур: вибрані твори.* К.: Дух і Літера, 2001. - 542 с.
26. Квале С. *Исследовательское интервью.* М.: Смысл, 2003. Стр. 186-226.

Інформаційні ресурси:

1. <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/> - Вісник КПІ ім. Ігоря Сікорського. Соціологія. Політологія. Право.
2. <http://i-soc.com.ua/journal/content.php> – Соціологія: теорія, методи, маркетинг.
3. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.
4. <https://prometheus.org.ua/>. Найкращі онлайн-курси України та світу.
5. <http://www.sociology.kpi.ua/literature> - кафедра соціології КПІ ім.Ігоря Сікорського

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Лекційні заняття

Лекція 1. Якісна методологія в соціальних науках: вступ

Основні питання: Поняття та сутність якісної методології. Відмінності якісного і кількісного підходів у соціальних дослідженнях. Епістемологічні засади якісної парадигми. Роль дослідника та інтерпретація соціальної реальності. Основні методи збору якісних даних та сфери їх застосування.

Література: 2, 4, 5, 10, 16

Лекція 2. Соціологія, як предмет дискурс-аналізу.

Основні питання: Поняття дискурсу та основні підходи до його аналізу. Соціологія як поле формування та відтворення дискурсів. Влада, знання і мова в соціологічному вимірі. Інституційні та публічні дискурси в суспільстві. Методологічні можливості дискурс-аналізу в соціологічних дослідженнях.

Література: 2, 3, 4, 5, 10, 14,18, 19

Лекція 3. Соціальний конструктивізм в аналізі даних.

Основні питання: Основні ідеї та принципи соціального конструктивізму. Конструювання соціальної реальності в процесі взаємодії. Роль мови, інтерпретації та контексту в аналізі даних. Дослідник як співтворець знання. Методологічні наслідки конструктивістського підходу для якісних досліджень.

Література: 2, 3, 4, 5, 10, 14, 16

Семінарські заняття

Семінар 1. Проектування якісного дослідження.

Основні питання: Вибір теми та цілей дослідження. Формування дослідницьких питань. Вибір методів збору даних. Планування та організація дослідницького процесу.

Література: 2, 4, 5, 10, 16, 45

6. Самостійна робота студента/аспіранта

*Самостійна робота здобувача включає:
підготовка до аудиторних занять – 86 год;
підготовка до модульної контрольної роботи – 20 год;
підготовка до заліку – 6 год.
Загалом – 112 год.*

Тема. Основні методи аналізу тексту та дискурсу

Основні питання: Поняття тексту і дискурсу в соціальних науках. Контент-аналіз, дискурс-аналіз та наративний аналіз як методи дослідження. Етапи та процедури аналізу текстових даних. Інтерпретація смислів і виявлення прихованих значень. Обмеження та можливості текстового аналізу.

Література: 2, 3, 4, 5, 12, 16

Тема. Структураліський аналіз текстів/даних

Основні питання: Теоретичні засади структуралізму в соціальних науках. Поняття структури, знака та бінарних опозицій. Виявлення глибинних смислових структур у текстах і даних. Аналіз систем взаємозв'язків та правил організації значень. Можливості й обмеження структуралістського підходу.

Література: 2, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 14, 16

Тема. Етнографічний підхід в якісних дослідженнях.

Основні питання: Сутність і принципи етнографічного підходу. Польове дослідження та включене спостереження. Роль дослідника і питання рефлексивності. Опис культури та повсякденних практик. Етичні аспекти етнографічних досліджень.

Література: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 13, 14, 16

Тема. Метод кейс-стадіс в якісних дослідженнях.

Основні питання: Сутність і логіка методу кейс-стадіс. Типи кейсів та стратегії їх відбору. Джерела даних у кейс-дослідженні. Етапи проведення та аналіз результатів. Переваги й обмеження методу в соціальних науках.

Література: 4, 5, 6, 7, 13, 14

Тема. Контент-аналітичні методи збору та аналізу інформації.

Основні питання: Сутність і принципи контент-аналізу. Кількісний і якісний контент-аналіз. Етапи кодування та категоризації даних. Вибір одиниць аналізу та побудова категоріальної сітки. Можливості й обмеження методу в соціальних дослідженнях.

Література: 2, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 14

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Опанування дистанційних курсів.

За бажанням здобувача в умовах, що не сприяють регулярному відвідуванню занять, допускається вивчення окремих змістовних частин освітнього компонента в асинхронному режимі, зокрема, через опанування дистанційних курсів. Для врахування в системі оцінювання балів за опанування таких курсів, вони мають відповідати змістовно силабусу, бути узгоджені із викладачем, та на підтвердження проходження курсів студент має надати відповідний документ із зазначенням назви та обсягу в годинах. Визнання результатів неформальної освіти відбувається у порядку, визначеному у відповідному Положенні КПІ ім. Ігоря Сікорського.

Відвідування занять

Відвідування лекційних і семінарських занять є бажаним.

Пропущені контрольні заходи оцінювання

Пропущену модульну контрольну роботу можна написати повторно, але до моменту проставлення проміжної атестації з урахуванням часу, необхідного викладачу для перевірки роботи. Пропущені експрес-контрольні не відпрацьовуються.

Процедура оскарження результатів контрольних заходів оцінювання

Студенти мають можливість підняти будь-яке питання, яке стосується процедури контрольних заходів та очікувати, що воно буде розглянуто згідно із наперед визначеними процедурами. Для оскарження контрольних заходів студент має подати заяву, у якій має бути вказана причина оскарження, наведені факти упередженості викладача. Викладач повинен обговорити дану заяву зі студентом особисто на консультації. В разі відсутності порозуміння щодо результату контрольного заходу, формується комісія з викладачів кафедри, яка оцінює процедуру проведення контрольного заходу та претензії студента. Комісія може вирішити провести контрольний захід повторно, або відхилити заяву. Рішення комісії є остаточним та оскарженню не підлягає.

Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Рейтинг студента з дисципліни складається з балів, що отримуються за:

- робота на семінарських заняттях;
- написання МКР.

1. Робота на семінарських заняттях оцінюється в 40 балів.

Критерії оцінювання:

«відмінно» – творчий підхід до розкриття проблеми у доповіді, участь у симуляційних вправах, складання кейсів – 36-40 балів;

«добре» – глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція, складання кейсів – 30-35 балів;

«задовільно» – обґрунтоване розкриття проблеми з певними недоліками – 24-29 бали;

«незадовільно» – повна пасивність на семінарському занятті – 0 балів.

2. МКР

Ваговий бал – 60 балів.

Критерії оцінювання:

«відмінно» – повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації) – 54-60 балів;

«добре» – достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації), або повна відповідь з незначними неточностями – 45-53 балів;

«задовільно» – неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації) та незначні помилки – 36-44 бали;

«незадовільно» – відповідь не відповідає вимогам на «задовільно» – 0 балів.

3. Заохочувальні бали

Всього не більше 10 балів за такі види робіт:

– за науково-дослідницьку діяльність (участь у конференціях, конкурсах студентських робіт, публікації);

– участь у факультетських олімпіадах з дисципліни та всеукраїнських олімпіадах.

Рейтингова оцінка з навчальної дисципліни доводиться до здобувачів на заліку під час заліково-екзаменаційної сесії.

Здобувачі, які мають рейтингову оцінку 60 і більше балів, отримують відповідну до набраного рейтингу оцінку без додаткових випробувань.

Зі здобувачами, які мають рейтингову оцінку менше 60 балів, а також з тими здобувачами, хто бажає підвищити свою рейтингову оцінку, викладач проводить семестровий контроль у вигляді залікової контрольної роботи(при цьому попередні бали скасовуються).

4. Залік.

Ваговий бал – 100.

Залік передбачає відповідь студента на два питання. Питання є різними за змістом, відповідають тематиці лекцій, семінарів, самостійної роботи, питань з самоконтролю. Кожне питання оцінюється в 50 балів.

Критерії оцінювання:

48-50 балів - студент демонструє глибоке знання змісту навчального матеріалу, здатність до системного й міждисциплінарного аналізу проблем курсу; вільно й коректно використовує наукові поняття та терміни, формулює логічні, аргументовані висновки, виявляє власну обґрунтовану позицію щодо дискусійних питань;

43-47 бали - студент демонструє дуже добрий рівень засвоєння навчального матеріалу, добре орієнтується в основних темах курсу, здатний до аналізу та узагальнення; можливі поодинокі неточності у формулюваннях або прикладах, які не впливають суттєво на загальний рівень відповіді;

38-42 бали - студент демонструє достатньо повне розуміння основних тем і питань курсу. Використовує базову наукову термінологію, однак аналіз є переважно описовим; висновки сформульовані, але не завжди достатньо аргументовані;

33-37 бали - студент демонструє загальне уявлення про навчальний матеріал, але відповіді містять помітні неточності у визначеннях, прикладах або логіці викладу; застосування наукової термінології є обмеженим, аналітична складова виражена слабо;

30-32 бали - студент демонструє фрагментарні знання окремих тем курсу, орієнтується лише в частині ключових понять; відповіді неповні, поверхові, висновки недостатньо обґрунтовані;

0-29 балів - студент не орієнтується у ключових поняттях і проблематиці курсу; відповіді нелогічні або відсутні.

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

Кількість балів	Оцінка
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре

84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Навчальні заняття з дисципліни “Якісні методи соціологічного дослідження” проводяться у формі лекційних та семінарських занять. На лекціях викладач формулює положення теорій, формулює ключові поняття з тем, наводить приклади. Лекції відбуваються у формі діалогу, коли викладач задає зустрічні запитання аудиторії щодо навчального матеріалу, може попросити дати оперативну відповідь на поточне запитання, або матеріал попередніх занять.

Самостійна робота студента розрахована на аналіз окремих першоджерел. Викладач також пропонує до опрацювання сучасні наукові статті та публіцистичні матеріали пов'язані з якісними методами соціологічного дослідження. Тези деяких з таких матеріалів викладач проголошує наприкінці заняття, студенти у свою чергу також шукають новини щодо досліджень якісних методів соціологічного дослідження.

Основною формою роботи на семінарському заняття є виступ, який поєднує комунікативні здатності студента з демонстрацією та закріпленням знань. Викладач оцінює як глибину, ширину, точність визначень під час виступу студента, здатність оперативно реагувати на запитання аудиторії. Під час семінарського заняття додаткового оцінюється активність студентів при формулюванні запитань, участь у дискусії, формулювання альтернативних гіпотез, вміння посилалися на теоретичні положення та критично оцінювати наявні теорії і практики.

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено старшим викладачем кафедри соціології, кандидатом політичних наук Якубіним Олексієм Леонідовичем

Ухвалено кафедрою соціології (протокол № 12 від 24.05.2024)

Погоджено Методичною комісією факультету соціології і права (протокол № 9 від 26.06.2024)